

Економіка. Проблеми економічного становлення

УДК 338.1:330.3(045)

Баженова О.В.,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Теоретичні засади дослідження питань стійкості економіки

У статті проаналізовано тлумачення таких понять, як стійкість економічної системи, стійкий економічний розвиток та стійке економічне зростання, на основі чого визначено їх основні сутнісні характеристики та виокремлено відмінності між ними. Запропоновано трактування стійкого економічного зростання та стійкого економічного розвитку, що описують характерні особливості цих процесів, узагальнюють існуючі теоретичні підходи до їх визначення та придатні для використання в прикладних дослідженнях, насамперед в економіко-математичному моделюванні.

Ключові слова: економічна система, стійкість економічної системи, стійкий економічний розвиток, стійке економічне зростання, збалансоване зростання, траєкторія збалансованого зростання

Зростаючі зовнішні та внутрішні шоківі впливи на економіку України та її значна уразливість спричиняють деструктивні наслідки для економічної системи в цілому, її економічного зростання та добробуту населення зокрема. Питанням стійкості економічної системи, стійкого розвитку та стійкого економічного зростання на сучасному етапі відводиться багато уваги, тому в економічній літературі існує велика кількість праць, присвячена даній проблематиці. Водночас моделювання цих явищ та процесів вимагає поглибленого аналізу та осмислення їх сутнісних властивостей. Тому, насамперед, проблема дослідження полягає у з'ясуванні основних сутнісних характеристик цих понять та відмінностей між ними.

Серед багатьох наукових здобутків вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених питанню стійкості економічних систем, у наукових дослідженнях виокремлюються праці таких науковців, як Бір С., Бородін А.І., Вінер Н., Геєць В.М., Данілов-Данільян В.І., Дейлі Г., Козловський С.В., Кисельова Н.Н., Муравих А.І., Павловський М.А., Терехов Л.Л., Шовгенов Т.М. та ін. Концептуальним питанням дослідження стійкого розвитку присвячені праці Барбієра Е.Б., Брундтланд Г.Х., Пірса Д.В., Пірейджеса Д.К., Репетто Р., Тітенберга Т., Пезея Дж., Мебрату Д. та багатьох інших вітчизняних та зарубіжних вчених. У розвитку засад теорії економічного зростання відзначимо фундаментальні наукові здобутки Й.Шумпетера, Р.Солоу, Ф.Рамсея, Д.Касса, П.Даймонда, Д.Ромера, М.Кондратьєва, С.Кузнеця та ін.

Незважаючи на значні наукові здобутки, питання визначення основних сутнісних характеристик зазначених вище понять та відмінностей між ними все ще є дискусійними. Зокрема, необхідно відмітити суперечливий характер та відсутність чіткості у трактуванні стійкості економічної системи, стійкого розвитку та стійкого економічного зростання.

Тому метою даного дослідження є з'ясування сутності понять стійкість економічної системи, стійкий розвиток та стійке економічне зростання та виокремлення відмінностей між ними.

Для виявлення основних характеристик категорії «стійкість економічної системи» застосуємо системний підхід. Для цього надалі вважатимемо, що економічна система являє собою множину взаємопов'язаних елементів або підсистем, зв'язками між якими можуть виступати різного роду трансакції, потоки, причинно-наслідкові зв'язки тощо. Водночас для функціонування будь-якої системи характерний взаємозв'язок із зовнішнім середовищем. Тому поведінка системи залежить не тільки від внутрішньої складової, але і від факторів зовнішнього середовища – вхідних змінних. Але, в свою чергу система також продукує вихідні змінні, що впливають на оточуюче її зовнішнє середовище [1]. І нарешті, «стан системи або, іншими словами, значення, що приймають всі внутрішні змінні системи, визначається її попереднім станом та вхідними змінними, що вона отримала, в минулий період часу» [1]. Таким чином, під *стійкістю системи* розуміють тотожність вихідних змінних та змінних «стану». У протилежному випадку має місце *стійкість виходів системи* [1].

Термін «стійкість» походить від латинського «sustenerе» [2], що в перекладі на українську означає «підтримувати, дотримуватися». Англійське «to sustain» у словнику Вебстера [3] трактується як «підтримувати, продовжувати без перерв, зменшення» тощо.

В науковій літературі існує велика кількість визначень поняття стійкості економічної системи, тлумачення якого в нашому дослідженні розглянемо насамперед з точки зору системного підходу та теорії управління.

Американський математик та основоположник кібернетики Норберт Вінер [4] говорячи про стійкість, як форму поведінки вищих форм комунікативних організмів, вказує на те, що «зовнішнє середовище може видозмінювати форму їх поведінки, перетворюючи її в таку форму поведінки, яка в тому чи іншому сенсі буде більш ефективно впливати на майбутнє зовнішнє середовище».

Представник «другої хвилі» кібернетики, британець Стаффорд Бір ототожнює стійкість з поняттям гомеостазу. Він наголошує на тому, що однією з основних властивостей життєздатної системи¹ (viable system) є підтримання гомеостатичної рівноваги або гомеостазису. Ця властивість характерна як для біологічних, так і для соціальних та економічних систем [5]. У випадку відсутності життєздатності система зазвичай втрачає стійкість, що призводить до її руйнування.

На сучасному етапі розвитку наукового пізнання стійкість системи трактують як «здатність зберігати рух по визначеній траєкторії (підтримувати певний режим функціонування), незважаючи на збурення, що на неї впливають» [6] або як «стабільність, здатність системи, що має достатньо складну поведінку, зберігати деякі властивості та характеристики незмінними» [7].

Розрізняють такі види стійкості як рівновага, гомеостаз або гомеостазіс та стаціонарний режим функціонування або цикл [6, 7, 8] (рис.1).

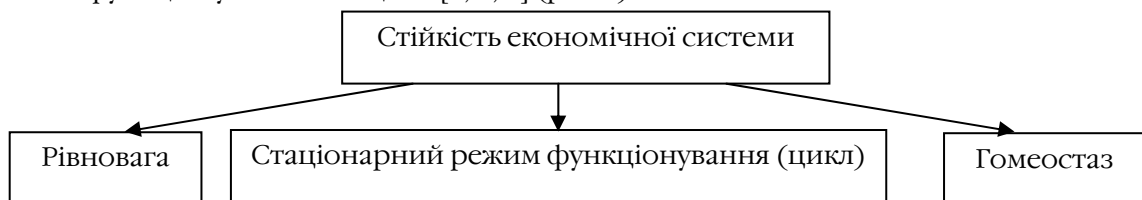

Рис. 1. Види стійкості економічних систем

Під рівновагою розуміють поняття, яке «відноситься до різних ситуацій, що характеризуються взаємодією різноспрямованих сил, вплив яких взаємно нейтралізується так, що спостережувані властивості системи залишаються незмінними» [6].

Стаціонарний режим функціонування системи або цикл визначається періодичним повторенням однієї й тієї ж послідовності станів – стійкої множини станів [6, 7, 8].

¹ За Біром життєздатність системи, що самоорганізовується, означає те, що така система має своєю ціллю продовження існування по крайній мірі до тих пір, поки її мета не буде досягнута.

В свою чергу гомеостаз відображає «здатність відкритої системи зберігати значення суттєвих змінних у визначених границях, незважаючи на дію збурень» [9]. Або визначається як «стійкий стан рівноваги відкритої системи в її взаємодії з середовищем» та «незмінність суттєвих параметрів системи незалежно від впливу зовнішнього середовища», тобто «незмінність відношення системи з середовищем» [6].

Трагування стійкості як філософської категорії вперше було запропоновано німецьким філософом Г.В.Ф. Гегелем. Філософська проблема стійкості пояснюється протиріччям категорій «розвиток» та «стійкість» [10, с.4]. Так, стійкість системи передбачає її здатність зберігати певний стан, незважаючи на дію збурень, а розвиток – зміну цього стану.

Згідно третього закону діалектики Гегеля – закону «заперечення заперечення» – розвиток має циклічний, спіралевидний характер. При цьому перехід від одного якісного стану в інший супроводжується збереженням певних властивостей, накопичених на попередньому етапі розвитку. Тобто, система змінюється, але «зберігає в себе в перетвореному вигляді те спільне, що пов'язує її з попередньою системою» [10, с.5]

Категорія «стійкість економічної системи» займає чільне місце в нашому дослідженні, тому ми вважаємо за доцільне навести широку палітру її визначень, що зустрічаються у вітчизняній та закордонній літературі (таблиця 1).

Таблиця 1

Визначення поняття стійкості економічної системи у вітчизняній та закордонній літературі

<i>Автори</i>	<i>Визначення поняття стійкості економічної системи</i>
Муравих А.І. [11, с.10]	Здатність системи протистояти процесу руйнування, тобто розпаду на частини, які не здатні забезпечувати досягнення цільової установки попередньої системи. Такий розпад виникає в результаті неконтрольованого зростання різного роду збурень в системі
Бородін А.І., Кисельова Н.Н. [10, с.6]	Здатність системи забезпечувати та підтримувати кількісний та якісний рівень розвитку протягом деякого часу, незважаючи на збурюючі фактори внутрішнього та зовнішнього характеру, а також її здатність послідовно реалізовувати свої функціональні задачі – задовольняти потреби людей, в тому числі і в благах природного середовища, що забезпечується шляхом передбачення та запобігання негативним впливам, що порушують стійкість
Цитичко В.Н. [10]	Здатність збереження якісної визначеності при зміні структури системи та функцій її елементів
Терехов Л.Л. [10]	Здатність системи функціонувати у станах, близьких до рівноважного, в умовах постійних зовнішніх та внутрішніх збурюючих впливів
Тарасова О. О. [12]	Здатність економічної системи, яка потрапила в несприятливе відхилення за межі її допустимого стану, повернутися у стан рівноваги за рахунок власних та позичених ресурсів
Попельнюхов Р.В. [13]	Здатність ефективно протидіяти несприятливим внутрішнім та зовнішнім впливам, адекватно та швидко змінювати свою внутрішню структуру у відповідності з різними умовами.
Козловський С.В. [14]	Здатність економічної системи після деякого збурення (зміни параметрів економічної системи, її показників), доволі швидко повертатися в стан не гірший попереднього, зберігаючи свій стан завгодно довго, але маючи можливість покращити свій стан до рівня впливу, тільки при позитивній зміні економічних параметрів системи
Воробйова І.П. [15]	Здатність протистояти несприятливим внутрішнім та зовнішнім силам, зберігаючи при цьому параметри розвитку, стабільні показники та оптимальні пропорції, динамізм розвитку та ефективне використання ресурсів, що зберігаються та відновлюються для потреб країни та майбутніх поколінь.

Продовження табл. 1

Автори	Визначення поняття стійкості економічної системи
Шовгенов Т.М. [16]	Здатність ефективно використовувати, автономно видозмінювати ресурси свого розвитку, неперервно нарощувати показники своєї позитивної зміни, не збільшуючи чи мінімізуючи видатки базових не відновлювальних ресурсів.
Колотова Н.С. [17]	Здатність економіки відновлювати траєкторію руху під впливом зовнішніх збурюючих факторів. Умовою такого розвитку є збереження динамічних показників системи у визначеному діапазоні одночасно на трьох структурних рівнях: макро-, мезо- та мікро-рівнях
Павловский М.А. [18]	Деяка властивість економічної системи відображати її динаміку, яка залежить від багатьох факторів
Вільна енциклопедія [19]	Здатність системи зберігати поточний стан при наявності зовнішніх впливів. В макроекономіці – довгострокова рівновага між експлуатацією ресурсів та розвитком людського суспільства
Макарова Є.В. [20]	Система економічних відносин, що забезпечують довгостроковий розвиток економічної системи з наявністю механізмів саморегулювання (стабілізації та рівноваги), що здатні досягти комплексного рішення економічних, соціальних та екологічних проблем в умовах глобалізації світової економіки.
Ерроу К. [21]	Стійкість означає «не спадання» міжчасового соціального добробуту (V) з плином часу, тобто в момент часу t повинна задовольнятися умова $\frac{dV_t}{dt} \geq 0$.

Джерело: складено автором

Таким чином, стійкість економічної системи являє собою здатність економіки ефективно функціонувати в стані рівноваги, виконуючи покладені на неї завдання; забезпечувати довгостроковий розвиток; зберігати властивості системи на незмінному рівні та її основні характеристики у допустимих межах; повертатися до рівноважної траєкторії руху в результаті дії внутрішніх та зовнішніх шоків впливів.

Говорячи про стійкість економічної системи варто згадати концепцію економіки стійкого стану, яка з'явилася в економічній науці в 90-х рр. 20 ст. та описує економіку, що характеризується достатньо стабільними показниками, які може забезпечити екологічна система. Іншими словами, такі характеристики економіки як населення, природні ресурси, капітал є обмеженими (не можуть зростати нескінченно) та обумовлюються внутрішніми особливостями системи. Водночас ніяких обмежень на зростання таких показників як знання не накладається. В свою чергу, згідно цієї концепції стан економічної системи буде стійким, якщо він досягається в разі неперевищення екологічних обмежень [19].

В контексті розкриття поняття стійкості економічної системи на особливу увагу заслуговує концепція «стійкого розвитку».

Стійкий або гармонійний розвиток, як його визначають деякі вчені [22, с.286], на думку Голови Міжнародного валютного фонду Крістін Лагард, в своїй основі має «макроекономічну та фінансову стабільність, що прокладає шлях робастному зростанню та продуктивній економіці» [23]. За підрахунком фахівців Світового банку існує близько 33 визначень цієї категорії, що охоплюють її економічну, соціальну та екологічну складові [24], [25]. Тут необхідно відзначити визначення стійкого розвитку, надані такими вченими-економістами, як Е.Б.Барбієр [26], Ф.В.Пірс [27], Ф.К.Пірейджес [28], Р.Репетто [29], Т.Тітенберг [30] та тлумачення Світового банку [31].

Слід зазначити, що поняття стійкого розвитку в значній мірі відрізняється від поняття стійкості, оскільки розвиток характеризується виходом системи з рівноважного стану, тобто вказує на «цілеспрямовану та поступальну зміну» [1]. В свою чергу, розвиток не

«обов'язково означає кількісне зростання, в значній мірі наголошуючи на якісному розгортанні можливостей та зростаючій складності (що залежить від конкретної ситуації та може включати або вимагати кількісного зростання)» [1]. Тобто, стійкість означає постійність, рівновагу, а розвиток – «можливий тільки при умові постійного виходу системи з рівноважного стану» [32].

Термін «стійкий розвиток» вперше був введений в ужиток в 1987 році після опублікування звіту Світової комісії з навколишнього середовища та розвитку (комісії Брундтланда) «Наше спільне майбутнє». Стійкий розвиток трактувався як такий, «що дозволяє задовольняти потреби теперішнього покоління, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [33].

Міжнародний інститут навколишнього середовища та розвитку спирається на відокремлення трьох систем, властивих будь-якому процесу розвитку (екологічної, соціальної та економічної систем). Завданням стійкого розвитку вони вважають максимізацію досягнення цілей зазначених систем із застосуванням адаптивного процесу компромісів [34]. Особливістю трактування стійкого розвитку є те, що розвиток базується на зростаючому розширенні можливостей населення брати відповідальність за власний розвиток у поєднанні зі знанням обмежень навколишнього середовища та вимог задоволення основних потреб.

Світова ділова рада зі стійкого розвитку трактує стійкий розвиток як такий, що дозволяє задовольняти потреби теперішнього покоління, не ставлячи під загрозу добробут майбутніх поколінь. При цьому припускається, що економічне зростання та захист навколишнього середовища пов'язані між собою та якість теперішнього та майбутнього життя залежить від задоволення основних потреб людини без створення шкоди навколишньому середовищу [34].

Порівняння зазначених трьох трактувань поняття «стійкий розвиток» провідними світовими інституціями з розвитку та навколишнього середовища ґрунтується на таких критеріях, як «епіцентр рішення», «платформа рішення» та «центр лідерства» (таблиця 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз інституційних трактувань стійкості

Інституція	Рушійна сила	Епіцентр рішення	Платформа рішення	Інструменти (лідерство)
Світова комісія з навколишнього середовища та розвитку	Політичний консенсус	Стійке зростання	Національний рівень	Уряди та міжнародні організації
Міжнародний інститут з навколишнього середовища та розвитку	Сільський розвиток	Первинне піклування про навколишнє середовище	Громади	Міжнародні недержавні інституції
Світова ділова рада зі стійкого розвитку	Діловий інтерес	Еко-ефективність	Бізнес та промисловість	Корпоративне лідерство

Джерело: [34]

Деякі вчені покладають, що стійкість та розвиток суперечать один одному [35]. Але, розглядаючи розвиток з позицій філософії, на думку російського вченого Данілова-Данільяна [36] можна констатувати, що він являє собою частковий випадок руху. В свою чергу, при трактуванні стійкості руху він відмічає, що рух пов'язаний зі зміною, а стійкість – з «постійністю якого-небудь відношення або властивості об'єкту, що зберігається при будь-яких змінах». За свідченням [36], більшість вчених, розглядаючи стійкий розвиток, передбачають також і певне економічне зростання в тій чи іншій формі. При цьому відмінність понять розвитку та зростання, на його думку, полягає в тому, що зростання передбачає кількісні зміни, в той час як розвиток ґрунтується на якісних.

В чому ж полягають інші відмінності категорій «розвиток» та зростання? Для відповіді на це питання наведемо інші тлумачення згаданих категорій. Зокрема, згідно академічного

тлумачного словника української мови, розвиток – це «процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [37]. А поняття зростання, яке найбільш точно описано у тлумачному словнику Ожегова [38], визначається як «збільшення в кількості, розмірах, розвитку..., посилення, укріплення..., удосконалення в процесі розвитку». За матеріалами [19] зростання – це «процес збільшення будь-якої якості з часом», в той час як економічне зростання визначається як «збільшення обсягу виробництва продукції в національній економіці за визначений період часу». В економічній науці відмінність між зростанням та розвитком економіки вперше було визначено в 1911 році Йозефом Шумпетером, який трактував економічне зростання як кількісні зміни – збільшення виробництва та споживання з часом одних і тих же товарів та послуг. А економічний розвиток, на його думку, це позитивні якісні зміни, спрямовані на зростання, на підвищення якості життя.

В цілях практичного використання найбільш точно зазначені категорії наведено Базилевичем В.Д. у [39, с.36, 162], де економічне зростання визначається як «довгостроковий поступальний приріст ВВП, ВНП або НД на основі більшого (або) кращого використання ресурсів та удосконалення технологій». Водночас під економічним зростанням розуміється «реальний приріст ВВП, ВНП чи НД на одну особу в довгостроковому періоді без порушень рівноваги в короткострокових періодах». А економічний розвиток автори [39, с.37] тлумачать як «процес функціонування та еволюції економічної системи в довгостроковому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів». На їх думку, економічне зростання обумовлює можливості економічного розвитку економічної системи в цілому, зокрема соціально-економічного розвитку та підвищення добробуту населення.

В контексті трактування категорій «економічне зростання» та «стійкість економічного зростання» також варто згадати про поняття *збалансованого зростання*, яке характеризується сталими відношеннями економічних змінних. В теорії економічного зростання значну увагу акцентують також на понятті *траєкторії збалансованого зростання*, що відображає ситуацію, при якій економічні змінні зростають з постійними темпами.

В прикладному сенсі в цілях економіко-математичного моделювання найбільш ґрунтовно відмінність між стійкістю економічного зростання та стійким розвитком описана в роботі [24] в контексті запропонованих автором еколого-економічних моделей. Зокрема, економічне зростання визначається як збільшення кількості виробленої продукції або споживання; розвиток (в якості процесу) – як збільшення соціального забезпечення або зростання споживання на одну особу, у випадку ж трактування розвитку як стану – ситуація, при якій мінімальне споживання на одну особу перевищує споживання для задоволення основних потреб. *Стойке економічне зростання* трактується в контексті не зниження кількості виробленої продукції або споживання та позитивного або неспадного темпу зростання виробленої продукції або споживання.

Однак, на нашу думку, під стійким економічним зростанням в контексті проведення подальших практичних досліджень доцільніше розуміти позитивні (або неспадні) темпи зростання не тільки виробленої продукції та споживання, але й інших макроекономічних показників, що характеризують соціально-економічний розвиток економіки країни (окрім заборгованості із виплати заробітної плати, кількості зареєстрованих безробітних, індексу цін виробників промислової продукції та індексу споживчих цін).

В свою чергу, стійкий розвиток як процес характеризується «не зниженням» соціального забезпечення та зростанням мінімального споживання на одну особу. У випадку трактування стійкого розвитку як стану констатуємо не зниження соціального забезпечення разом з перевищенням мінімального споживання на одну особу над споживанням для задоволення основних потреб та одночасно перевищення екологічно стійкого споживання над максимальним споживанням на одну особу.

На основі проведеного аналізу, з нашої точки зору, під стійким економічним розвитком слід розглядати позитивні (або неспадні) темпи зростання основних макроекономічних показників соціально-економічного розвитку, зазначені вище, та показники, що характеризують соціальне забезпечення та еколого-економічний розвиток країни.

Узагальнюючи викладене вище, доходимо висновку, що на перший погляд схожі поняття стійкості економічної системи, стійкого розвитку та стійкого економічного зростання відрізняються за своїми сутнісними характеристиками. На основі проведеного аналізу з метою проведення подальших прикладних досліджень нами запропоновані трактування стійкого економічного зростання та стійкого економічного розвитку, що описують характерні особливості цих процесів та узагальнюють існуючі теоретичні підходи до їх визначення.

Література

1. Gallopin G. A systems approach to sustainability and sustainable development / G.Gallopin. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cepal.org/publicaciones/xml/8/12288/lcl1864i.pdf>
2. Redclift M. Sustainable development: Economics and the Environment. / M. Redclift // In strategies for sustainable Development, edited by M. Redclift and C.Sage. — Chichester, UK: John Wiley and Sons, 1994. — pp.17-34.
3. Merriam-Webster Online Dictionary, 2014 by Merriam-Webster, Incorporated [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com>
4. Винер Н. Человек управляющий. /Н.Винер — СПб.: Питер, 2001. — 288 с.
5. Beer S. Decision and Control: The Meaning of Operational Research and Management Cybernetics / S.Beer — John Wiley & Sons, Ltd., 1994. — 559 p.
6. Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь: Словарь современной экономической науки / Л.И.Лопатников — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Дело, 2003. — 520 с.
7. Экономико-математический экономический словарь/Гл.ред. В.И. Данилов-Данильян. — М.: Большая Российская энциклопедия: Издательский дом «ИНФРА-М», 2003. — 688с.
8. Бородин А.И., Бильчак В.С. Формирование устойчивого развития предприятия региона: механизмы, методы, управление (эколого-экономический аспект): монография / А.И.Бородин, В.С.Бильчак — Калининград, Изд-во РГУ им. И.Канта, 2009. — 185 с.
9. Бешанова Ю.М. К вопросу об устойчивости предпринимательских структур / Ю.М.Бешанова // Современная экономика: проблемы и решения. — 2010. — №4(16). — С. 25-29.
- 10.Бородин А.И., Киселева Н.Н. Региональные экономические системы и их устойчивость / А.И. Бородин, Н.Н.Киселева //Вестник Удмуртского университета. — Вып.4. — 2011. — С. 3-7.
- 11.Муравых А.И. Экологический менеджмент: системно-институциональный подход / А.И. Муравых — М.: Издательство РАГС, 2000. — 200 с.
- 12.Тарасова О.О., Цюмрюк Ю.С. Розробка системи показників для оцінки фінансово-економічної стійкості підприємства / О.О.Тарасова, Ю.С.Цюмрюк // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. — К., 2008. — № 5. — С. 17—23.
- 13.Попельнюхов Р.В. Теоретико-методичні засади макроекономічної стабільності /Р.В.Попельнюхов // Економіка та держава. -2009. — № 12. — С. 58—61.
- 14.Козловський С.В. Управління стійкістю макроекономічною системою України з використанням інноваційних технологій моделювання / С.В.Козловський // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. -2010. — №3. — С.44-63.
- 15.Воробьева И.П. Устойчивость экономики и проблемы ее обеспечения в современной России / И.П.Воробьева // Вестник Томского государственного университета. Экономика. -2012. — №1(17). — С. 17-25.
- 16.Шовгенов Т.М. Основные аспекты устойчивости региональных социально-экономических систем / Т.М. Шовгенов // Региональная экономика и управление: электр. науч. журн. / Вятский государственный университет — [Электронный ресурс]. — Киров: ООО «Международный центр научно-исследовательских проектов», 2007. — №3 (11). — № гос регистрации статьи 0420700035/0024. — Режим доступа: <http://region.mcnp.ru>.
- 17.Колотова Н.С. Устойчивость развития транзитивной экономики: Автореф. дис. ... канд. экон. Наук / Н.С. Колотова — Челябинск, 2005. — 28 с.
- 18.Павловський М. А. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія) / М.А.Павловський. — К., «Техніка», 2001. — 312 с.
- 19.Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.wikipedia.org
- 20.Макарова Е.В. Устойчивость экономической системы в условиях глобализации мировой экономики: Автореф. дис. ... канд.экон. наук / Е.В.Макарова — Улан-Удэ, 2006. — 31с.
- 21.Arrow K. Are We Consuming Too Much? / K.Arrow, P.Dasgupta, Goulder L., Daily G., Ehrlich P., Heal G., Levin S., Maler K.-G., Schneider S., Starrett D., Walker B. // Journal of Economic Perspectives — 2004. —

- Volume 18, Number 3. — p.147-172. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.180.5846&rep=rep1&type=pdf>
- 22.Фещур Р.В., Баранівська Х.С. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису / Р.В.Фещур, Х.С.Баранівська [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>
- 23.Lagarde C. Back to Rio—the Road to a Sustainable Economic Future / C. Lagarde. — International Monetary Fund, Washington DC, June 12, 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/speeches/2012/061212.htm>
- 24.Pezzey J. Sustainable Development Concepts: An Economic Analysis / J. Pezzey // World Bank Environment Paper Number 2, 1992. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1999/10/21/000178830_98101911160728/Rendered/PDF/multi_page.pdf
- 25.Ouattara A.D. Macroeconomics and Sustainable Development / A.D.Ouattara // Address at the World Bank's Fifth Annual Conference on Environmentally and Socially Sustainable Development Washington, D.C., October 7, 1997 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/speeches/1997/100797.htm>
- 26.Barbier E.B. The concept of sustainable economic growth / E.B. Barbier // Environmental Conservation. — 14(2). — pp.101-110. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=5931416>
- 27.Pearce D.W. Foundations of an ecological economics / D.W. Pearce // Ecological Modelling. — 1987. — №38. — pp. 9-18.
- 28.Pirages D.C. A social design for sustainable growth / D.C. Pirages // In Pirages, D.C. (ed.), The Sustainable Society — Implications for Limited Growth. — Praeger, New York, 1977.
- 29.Repetto R. The Global Possible – Resources, Development and New Century / R. Repetto. — Yale University Press, New Haven, 1985.
- 30.Tietenberg T.H. Environmental and Natural Resource Economics / T.H.Tietenberg. — Scott, Foresman, &Co, Glenview, Illinois, 1984.
- 31.World Bank. Environment, Growth, and Development. Development Committee Pamphlet 14. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/TW3P/IB/2000/04/05/000178830_98101901582496/Rendered/PDF/multi_page.pdf
- 32.Головко Е.В. Дефиниции устойчивости экономической системы / Е.В.Головко // Молодой ученый. — 2013. — №5. — С. 283-285.
- 33.WCED. Our common Future. — London: Oxford University Press, 1987. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf
- 34.Mebratu D. Sustainability and Sustainable Development: Historical and Conceptual Review / D. Mebratu — Elsevier Science Inc., 1998 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.is.cnpn.embrapa.br/bibliografia/1998_sustainability_and_sustainable_development_Historical_and_conceptual_review.pdf
- 35.Валянский С.И. Третий путь цивилизации, или спасет ли Россия мир? / С.И.Валянский, Д.В. Калюжный. — М., Алгоритм, 2002. — 495 с.
- 36.Данилов-Данильян В.И., Лосев К.С., Рейф И.Е. Перед главным вызовом цивилизации. Взгляд из России / В.И. Данилов-Данильян, К.С.Лосев, И.Е.Рейф — М.: ИНФРА-М, 2005.- 224 с.
- 37.Словник української мови / Білодід І.К. та ін. [В 11 т.] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
- 38.Толковый словарь русского языка. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ozhegov.org/>
- 39.Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: Навч.посіб. / В.Д.Базилевич, К.С.Базилевич — 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2008. — 263с. — (Вища освіта XXI століття).

Баженова Е.В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Концептуальні основи дослідження стійкості економіки. В статтю проаналізовані такі поняття як стійкість економічної системи, стійке економічне розвиток і стійкий економічний ріст, на основі чого визначені їх основні суттєві характеристики і виділені відмінності між ними. Представлено трактування стійкого економічного зростання і стійкого економічного розвитку, описуючі їх характерні особливості, узагальнюючі існуючі теоретичні підходи до їх визначення і придатні для застосування в прикладних дослідженнях, зокрема в економіко-математичному моделюванні.

Ключевые слова: экономическая система, устойчивость экономической системы, устойчивое экономическое развитие, устойчивый экономический рост, сбалансированный рост, траектория сбалансированного роста

Bazhenova O.V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Economic Cybernetics Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv

The conceptual principles of the research of economy sustainability. The paper analyses such concepts as sustainability of the economic system, sustainable economic development and sustainable economic growth. On the basis of essential characteristics of these categories, the differences between them are defined. The interpretation of sustainable economic growth and sustainable development that describe the characteristics of these processes is given. Existing theoretical approaches to their definitions which are suitable for use in applied researches, especially in the economic modelling, are proposed.

Key words: economic system, sustainability of the economic system, sustainable economic development, sustainable economic growth, balanced growth, balanced growth trajectory.

УДК 336.225.6:334.012.61-022.51](477)(045)

Варналії З.С.,

докт. екон. наук, професор професор кафедри фінансів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

Панасюк О.В.,

ст. викладач кафедри аудиту та економічного аналізу
Національного університету ДПС України

Аналіз діяльності суб'єктів малого підприємництва, що працюють на спрощеній системі оподаткування

У статті здійснено аналіз діяльності суб'єктів малого підприємництва, що працюють на спрощеній системі оподаткування. Показано динаміку розрахунку фізичних осіб-підприємців які здійснюють діяльність на спрощеній системі оподаткування за єдиним податком у 2002-2012 рр. Зазначено, що за вказаний період зазнало змін адміністрування єдиного податку й знизився рівень ухилень від його сплати в тому числі за рахунок прийняття Податкового кодексу України. Також проведено оцінку застосування в національній податковій системі спрощених режимів оподаткування. Надано пропозиції щодо вдосконалення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні.

Ключові слова: мале підприємництво, податки, податкова система, спрощена система оподаткування, єдиний податок, фізичні особи-підприємці, малі підприємства.

Роль малого підприємництва в сучасній економіці постійно зростає. Це пов'язано з його можливостями у сфері підвищення рівня зайнятості населення, розвитку сфери послуг, більшої гнучкості щодо мінливого попиту, що робить мале підприємництво свого роду «подушкою безпеки» в разі зміни макроекономічної кон'юнктури. Саме тому важливою проблемою є вдосконалення оподаткування малого підприємництва, оскільки, на сьогоднішній день, саме воно стало одним з основних непрямих інструментів стимулювання розвитку підприємництва в Україні.

Важливим чинником такого стимулювання, про що свідчить і світовий досвід, і вітчизняна практика, є спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Спрощена система оподаткування, як відомо, є одним з елементів загальної системи податкового стимулювання підприємницької діяльності в Україні, який є найбільш поширеним на практиці та має високий рівень ефективності. Найбільшій популярності дана система